

Перший моніторинговий звіт (Східна частина України:
Донецька, Луганська та Харківська області)
Фінансується Європейським Союзом

Висвітлення теми ВПО в українських ЗМІ (східна частина України)

Листопад 2015

Підготовлено
Асоціацією
Спільний простір (Україна)
і MEMO 98 (Словаччина)

Thomson Foundation
+44 20 3440 2440
46 Chancery Lane
London WC2A 1JE

thomsonfoundation.org

Thomson
Foundation

Асоціація
СПІЛЬНИЙ ПРОСТІР

MEMO 98
MONITORING MÉDIÍ
MEDIA MONITORING

European
Journalism
Centre

ЕК

IRMI UKRAINE

1. ВСТУП

Даний звіт є першим з низки моніторингових звітів, які буде опубліковано в рамках проекту «Регіональний погляд: інтенсифікація висвітлення конфлікту в регіональних засобах масової інформації України», що реалізується Фондацією Томсон (Thompson Foundation), Європейським центром журналістики (European Journalism Centre), Асоціацією «Спільний простір», МЕМО 98 та Міжнародним інститутом регіональної преси та інформації. Головна мета проекту – ослаблення потенційних джерел соціальної напруги через збалансоване висвітлення подій у регіональних ЗМІ, зокрема сприяючи зменшенню соціальної напруги між ВПО та громадами, які їх приймають. Цього буде досягнуто шляхом підвищення рівня неупередженості та якості контенту, а також через покращення співпраці між ЗМІ в Україні, так і за її межами.

Проект передбачає розвиток спроможності своєчасно запобігати провокаціям з боку ЗМІ при висвітленні подій, пов'язаних із конфліктом, за допомогою ретельного моніторингу та оцінки роботи ЗМІ, включаючи висвітлення виборів регіональними ЗМІ. Асоціація «Спільний простір» та МЕМО 98 спільно створили методологію моніторингу представлення внутрішньо-переміщених осіб у ЗМІ та у ході тренінгів, що пройшли у Києві Львові, Харкові, Дніпропетровську та Одесі, підготували 65 регіональних спеціалістів з моніторингу ЗМІ для проведення якісного та кількісного аналізу представлення у регіональних ЗМІ вищезазначеної теми. Між 1 та 23 жовтня, команда спеціалістів з моніторингу провела перший моніторинг звертаючи особливу увагу на те, як тематика ВПО висвітлюється напередодні місцевих виборів 25 жовтня.

Упродовж 2015-2016 років загалом буде оприлюднено 24 моніторингові звіти щодо висвітлення тематики ВПО в місцевих ЗМІ України: регіональні, порівняльні міжрегіональні, порівняльні за періодами моніторингу та підсумковий.

До вибірки увійшло 207 ЗМІ, що підлягали моніторингу (51 ТВ-канала, 65 друкованих ЗМІ та 91 онлайн ресурс), з 24-ох областей України, які було об'єднано у 4-ри регіони – Схід (Донеччина, Луганщина, Харківщина); Захід (Волинь, Закарпаття, Івано-Франківщина, Львівщина, Рівненщина, Тернопільщина, Хмельниччина, Чернівецьщина); Північ-Центр (Сумщина, Чернігівщина, Житомирщина, Вінниччина, Дніпропетровщина, Кіровоградщина, Полтавщина, Черкащина) та Південь (Одещина, Херсонщина, Запоріжжя, Миколаївщина, Кримський півострів).

У даному звіті увага зосереджена на представленні внутрішньо переміщених осіб у ЗМІ східного регіону. Нижче наведений короткий зміст основних результатів проведеної роботи.

2. КОРОТКИЙ ЗВІТ

Н Відзначається загальний брак аналітичних матеріалів за тематикою ВПО.

•Н ЗМІ в незначній мірі висвітлювали тему неучасті ВПО у місцевих виборах.

Н У багатьох випадках подача матеріалів була незбалансованою.

Н Загалом ЗМІ користувалися конкретною термінологією щодо проблем ВПО. Однак, було зафіксовано декілька випадків, коли журналісти називали ВПО «біженцями».

Н Було зафіксовано декілька випадків використання «мови ворожечі» з боку правоохоронних органів та членів місцевих громад.

Н Загалом журналісти уникали сенсаційності у висвітленні проблем ВПО.

Н Було зафіксовано низку випадків порушення балансу думок у матеріалах за тематикою ВПО.

3. КІЛЬКІСНИЙ АНАЛІЗ

Вибірка ЗМІ, що стали суб'єктами моніторингу, була репрезентативною і представляла 31 медіа цього регіону (4 місцеві телеканали, 5 газет і 22 Інтернет-сайти). У якості критеріїв відбору ЗМІ команда спеціалістів з моніторингу виокремила приналежність ЗМІ за правом заснування та володіння, потенційний вплив та рейтинг. Значна перевага онлайн-ЗМІ у вибірці пов'язана з тим, що вони стали фактично єдиним джерелом інформації для багатьох жителів тимчасово окупованих територій. >>

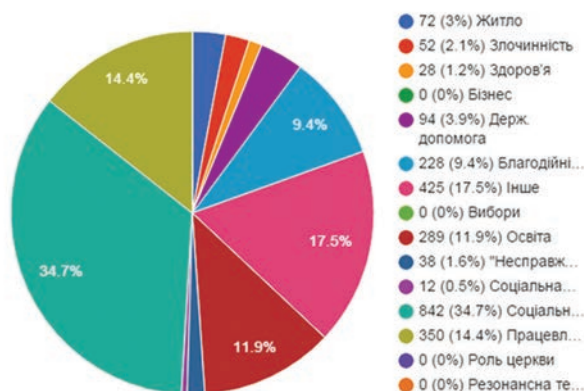
Медіа-ландшафт регіону зазнав значного впливу внаслідок військового конфлікту. Так, більшість телевізійних мовників або припинили трансляцію, або перейшли під контроль так званих ДНР та ЛНР. Такі телеканали до вибірки моніторингу включені не були. З огляду на сказане, медіа ландшафт Донеччини було представлено 15-ма сайтами. Вибірка ж ЗМІ Луганщини та Харківщини була по 2 телеканали, 2 газети та 3 сайти відповідно.

Спеціалісти з моніторингу виявили, що напередодні виборів тематика ВПО не користувалася особливою популярністю серед ЗМІ (частка приділеного часу та обсягу коливалася між 2,9 % на телебаченні та 2,6% у газетах), дещо зростаючи з наближенням місцевих виборів.

Медіа ландшафт регіону зазнав значного впливу внаслідок військового конфлікту. Так, більшість телевізійних мовників або припинили трансляцію, або перейшли під контроль так званих ДНР та ЛНР.

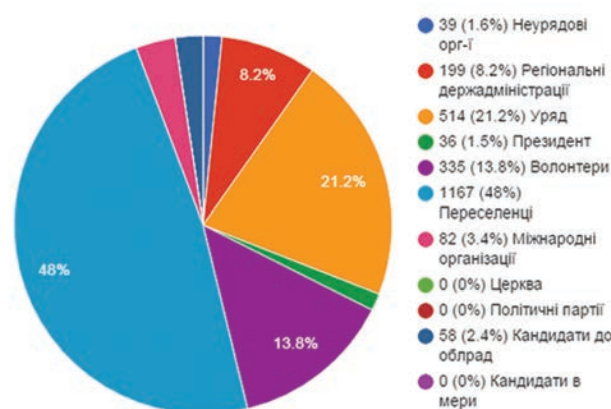
ТЕЛЕБАЧЕННЯ

Телевізійні канали Луганська та Харкова, що підлягали моніторингу, висвітленню проблем ВПО приділили 2,9% свого ефірного часу (біля 41 хвилини від загального обсягу новинного контенту по всіх телевізійних каналах, що сягав майже 23 години). При цьому, найактивніше були представлені такі теми, як соціальна адаптація переселенців та життя в громаді (34,7% від загального обсягу тематики ВПО); працевлаштування (14,4%), освіта (11,9%), благодійність (9,4%), державна допомога (3,9%), житло (3%), рівень злочинності (2,1%), «несправжні» ВПО (1,6%), охорона здоров'я (1,2%).

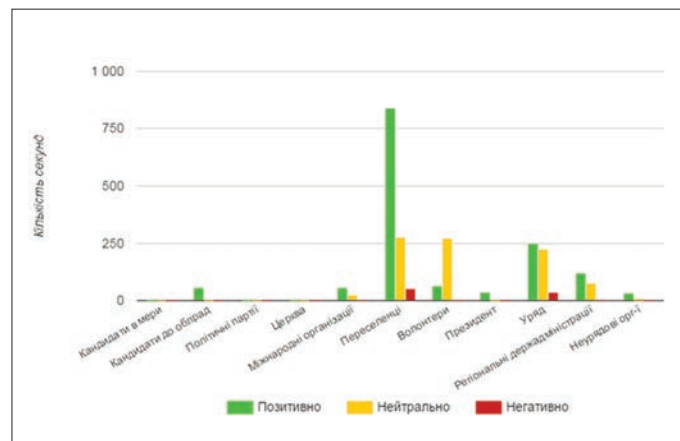
Діаграма 1. Частка висвітлення різних тем у рамках тематики ВПО по всіх телевізійних каналах, що підлягали моніторингу, впродовж першого періоду моніторингу (1-23 жовтня).

Що стосується суб'єктів моніторингу, які були представлені в рамках тематики ВПО, то найактивніше були представлені самі ВПО (48%), уряд (21,2%), волонтери (13,8%), регіональні державні адміністрації (8,2%), міжнародні організації (3,4%), кандидати до обласних рад (2,4%), неурядові організації (1,6%) та Президент України (1,5%).

Діаграма 2. Частка висвітлення різних суб'єктів, що підлягали моніторингу, в рамках тематики ВПО по всіх телевізійних каналах, що підлягали моніторингу, впродовж першого періоду моніторингу (1-23 жовтня).

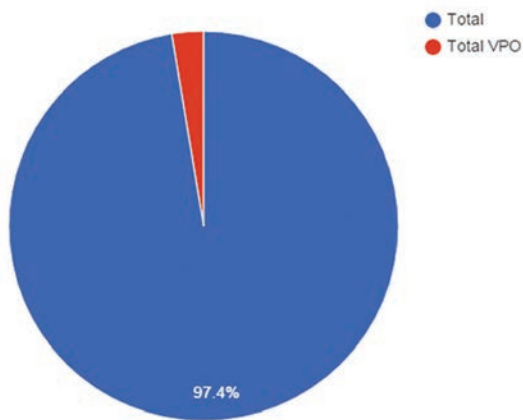
За тональністю на телевізійних каналах, що підлягали моніторингу, найбільш позитивно і нейтрально були представлені самі вимушені переселенці. Згадування суб'єктів моніторингу в негативній тональності було мінімальним і стосувалося тільки ВПО і уряду.

Діаграма 3. Представлення за тональністю висвітлення суб'єктів, що підлягали моніторингу, в рамках тематики ВПО по всіх телевізійних каналах, що підлягали моніторингу, впродовж першого періоду моніторингу (1-23 жовтня). >>>

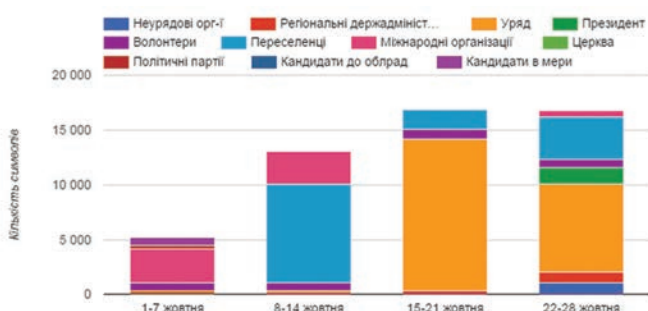

ГАЗЕТИ

Діаграма 4. Частка обсягу присвяченого висвітленню тематики ВПО (100% – це обсяг, який приділено новинам по всіх газетах, що підлягали моніторингу).

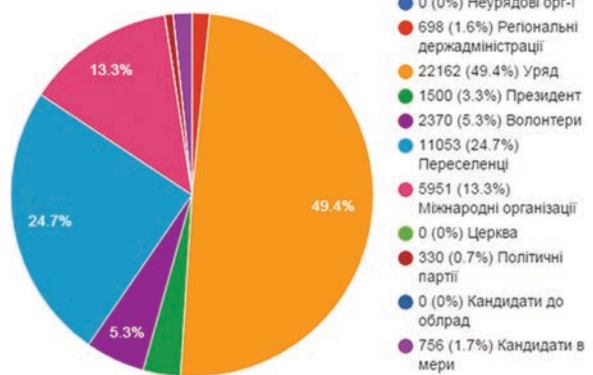
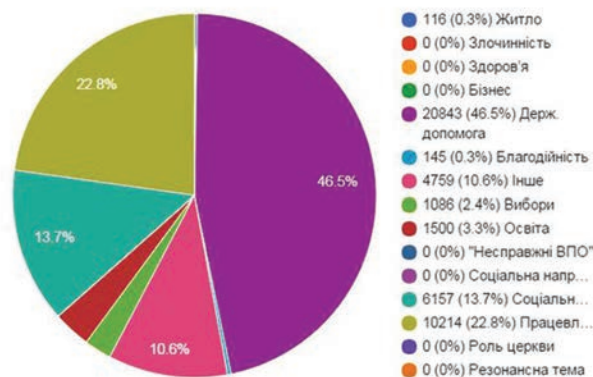
Місцеві газети приділили менше уваги висвітленню тематики ВПО, порівняно зі своїми телевізійними колегами (лише 2,6% обсягу інформаційно-аналітичного контенту). Найактивніше були представлені такі теми як державна допомога (46,5%), працевлаштування (22,8%), соціальна адаптація ВПО до життя в громаді (13,7% від загального обсягу тематики ВПО, освіта (3,3%); проблеми участі ВПО у місцевих виборах (2,4%).

Діаграма 5. Загальний обсяг матеріалів, які було присвячено різним темам в рамках тематики ВПО по всіх газетах, що підлягали моніторингу.

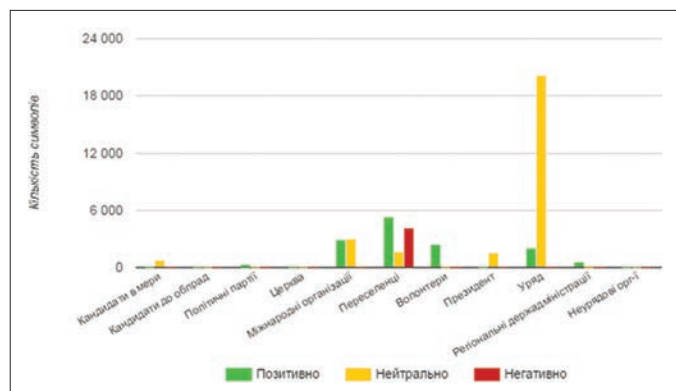
З-поміж суб'єктів моніторингу, майже половину уваги східна преса приділила уряду (49,4%), за яким слідували ВПО (24,7%), міжнародні організації (13,3%), волонтери (5,3%), Президент (3,3%), кандидати в мери (1,7%), регіональні державні адміністрації (1,6%) та політичні партії (0,7%).

Діаграма 6. Частка висвітлення різних тем в рамках тематики ВПО по всіх газетах, що підлягали моніторингу, впродовж першого періоду моніторингу (1-23 жовтня). До моніторингу було включено всі матеріали за тематикою ВПО.

Діаграма 7. Частка висвітлення різних суб'єктів, що підлягали моніторингу, в рамках тематики ВПО по всіх газетах, що підлягали моніторингу, впродовж першого періоду моніторингу (1-23 жовтня).

У висвітленні ВПО переважала позитивна тональність. Щодо висвітлення інших суб'єктів, що підлягали моніторингу, тональність матеріалів була переважно нейтральною і позитивною, а негативною – лише по відношенню до самих ВПО.

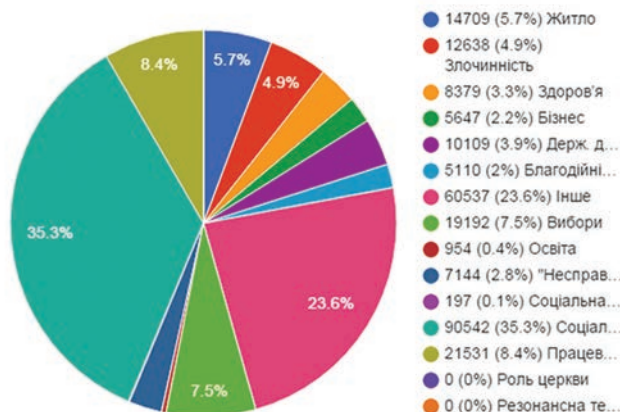

Діаграма 8. Тональність, з якою були представлені суб'єкти, що підлягали моніторингу, в рамках тематики ВПО по всіх газетах, що підлягали моніторингу, впродовж першого періоду моніторингу (1-23 жовтня). >>

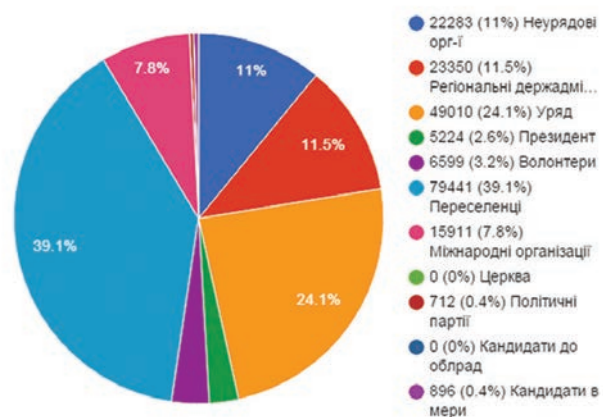
ОНЛАЙН-МЕДІА

Загалом обсяг матеріалів, у яких порушувалися проблеми ВПО, виражався у 555 477 символах інтернет-повідомлень за досліджуваний період (близько 278 стандартних друкованих сторінок). Спеціалісти з моніторингу, аналізували тільки ті статті, які були присвячені тематиці ВПО. Онлайн-ресурси, що підлягали моніторингу, більшу частину своєї уваги віддали таким темам: соціальній адаптації та життю в громаді (35,3%); проблемам участі ВПО у місцевих виборах (7,5%); працевлаштуванню (8,4%); проблемам із житлом (5,7%), державній допомозі (3,9%), охороні здоров'я (3,3%), рівню злочинності (4,9%), бізнесу переселенців (2,2%), благодійності (2%), а також зловживанню статусом ВПО (2,8%).

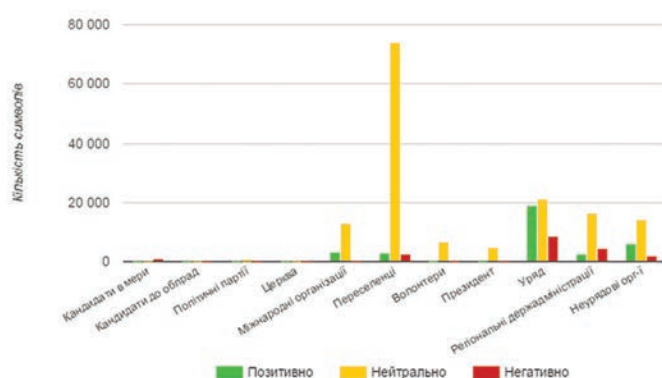
Діаграма 9. Частка висвітлення різних тем в рамках тематики ВПО по всіх онлайн-медіа, що підлягали моніторингу, впродовж першого періоду моніторингу (1-23 жовтня). До моніторингу увійшли всі матеріали, які були присвячені тематиці ВПО.

Щодо висвітлення суб'єктів, які підлягали моніторингу, у матеріалах за тематикою ВПО, онлайн-ресурси присвятили левову частку своєї уваги ВПО (39,1%); за якими слідували уряд (24,1%), регіональні держадміністрації (11,5%), НУО (11%), міжнародні організації (7,8%), волонтери (3,2%), Президент (2,6%), політичні партії та кандидати в мери (по 0,4%).

Діаграма 10. Частка висвітлення різних суб'єктів, які підлягали моніторингу, в рамках тематики ВПО, по всіх онлайн-медіа впродовж першого періоду моніторингу (1-23 жовтня).

Щодо тональності, онлайн-ресурси, які підлягали моніторингу, сповіщали про уряд, РДА, переселенців, НУО та декотрих кандидатів у мери, головним чином, із нейтральною тональністю, за винятком декількох випадків негативної тональності.

Діаграма 11. Представлення суб'єктів, що підлягали моніторингу, за тональністю висвітлення в рамках тематики ВПО впродовж першого періоду моніторингу (1-23 October) >>

THOMSON FOUNDATION/HROMADSKIE DISPLACED PROJECT

ЯКІСНИЙ АНАЛІЗ

Більшість ЗМІ регіону не публікували аналітичних матеріалів, присвячених проблематиці ВПО. Хоча, загалом, мова і термінологія щодо ВПО була коректною, не принизливою, спеціалісти з моніторингу зафіксували сім випадків використання надзвичайно негативної мови по відношенню до ВПО, зокрема, з боку правоохоронних органів, які при згадці регіону походження ВПО, називали ВПО злочинцями. На додаток, деякі члени місцевих громад критично висловлювались на адресу ВПО у зв'язку з так званими фейковими ВПО та «пенсійними туристами» (які подорожують із Луганської та Донецької областей задля отримання пенсійних виплат, а також ті, хто не зацікавлений в отриманні роботи на новому місці проживання). Окрім вищезазначеного, спеціалісти з моніторингу зафіксували декілька випадків, коли відносно ВПО застосовано термін «біженці». Загалом, журналісти уникали сенсаційності у висвітленні проблем ВПО. Прогнозовано, що автори публікацій, багато з яких самі є переселенцями, пропускали контент через своє сприйняття. При цьому їм вдавалося зберігати баланс та об'єктивність.

Головний висновок за результатами моніторингу онлайн-ЗМІ Луганщини – це поверхове ставлення журналістів до проблем ВПО і відсутність дотримання стандарту балансу думок. Лише поодинокі публікації є спробою глибоко висвітлити проблеми ВПО. Наприклад, інтерв'ю на сайті «Остров-Луганск» із відомим громадським діячем Луганська та головою громадської організації «СТАН» Ярославом Мінкіним, який переїхав до Івано-Франківська. Він розповів про виклики та перепони, з якими він як ВПО зіштовхується як у повсякденному житті, так і в професійній діяльності. Варто також відзначити матеріал «Особий статус». Українці бегут от войны и нищеты в Польшу работают и учатся», в якому значна увага приділяється проблемам міст, які прийняли найбільшу кількість ВПО на Луганщині. Наприклад, Старобільськ, куди переїхав Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, а разом із тим 17 тисяч тільки офіційно зареєстрованих ВПО, що для 45-тисячного міста спровокувало значні зміни на ринку праці та нерухомості. Видання «ІРТА-факс» поодиноким використовувало «людські історії». Так, було подано матеріал про відкриття житлового об'єкту для ВПО у м. Кременна: переселенці розповідають про свій побут і волонтерську діяльність щодо інших ВПО.

Яскравою особливістю сайту «Остров» є окремий розділ, присвячений проекту «Переселенець». Тут ВПО можуть знайти інформацію щодо графіків роботи пунктів пропуску, ступеня їх завантаженості на кожен день тижня, корисні поради щодо оформлення документів та коментарі посадових осіб щодо актуальних для ВПО питань. У більшості новин про ВПО окрім інформації про труднощі пропонувалися варіанти їх подолання. «Остров» знайомив переселенців з програмами благодійної допомоги, координатами курсів перекваліфікації, вивчення англійської мови.

Усі ЗМІ-переселенці з Донеччини та Луганщини переймаються новинами з тимчасово окупованих територій Луганської та Донецької областей, висвітлюючи їх виключно з проукраїнської позиції. Зба-

THOMSON FOUNDATION/HROMADSKIE DISPLACED PROJECT

лансовані сюжети на телеканалі ІРТА вийшли на тему відкриття соціального об'єкту для проживання ВПО з позиціями донора, місцевої влади та ВПО.

У луганській пресі тематика ВПО здебільшого зустрічається в офіційних повідомленнях органів влади, які публікують оголошення або корисну інформацію для ВПО. Тональність цих повідомлень є нейтральною.

Переважно матеріали донецьких журналістів були побудовані на одному джерелі: інформаційні повідомлення, заяви політиків, урядовців, президента і членів його команди.

Практично всі донецькі ЗМІ акцентували увагу на тому, що ВПО не можуть реалізувати свого виборчого права під час місцевих виборів. Водночас авторів публікацій і їхніх читачів значно більше хвилювала проблема участі у виборах до місцевих органів влади на окупованих територіях Донбасу. Переселенці представлені, насамперед, як тимчасово переміщені особи, які хочуть повернутися в свої будинки і брати активну участь у відродженні своєї «малої батьківщини». Також порушується питання тяжкого становища осіб, яким відмовили в статусі ВПО. Йдеться про жителів прифронтової, так званої «сірої» зони Донбасу.

Харківські газети, що підлягали моніторингу, приділили мало уваги темі ВПО. Оскільки питання участі переселенців у місцевих виборах залишилося відкритим, то суб'єкти виборчого процесу відсторонилися від проблематики ВПО. Висвітлення ВПО супроводжувалося матеріалами про емігрантів та іммігрантів з різною тональністю. У пресі позитивно прозвучала тема створення бізнесу ВПО. Таким чином показується, що переселенці забезпечують себе роботою і наповнюють бюджет міста. >>

Харківський телеканал АТН не часто звертався до тематики ВПО у виборчий період на тлі помітної присутності матеріалів прихованої політичної реклами на користь кандидатів на посаду міського голови та ОДА. Крім того, після завершення активної фази військового протистояння на Сході України та проведення часткової демобілізації, на перше питання вийшли соціальні проблеми з воїнами, які приймали участь в АТО, що певним чином посунуло тематику ВПО на другий план. В нечастих сюжетах про ВПО журналісти намагаються дотримуватися балансу. Так, сюжет, присвячений скандалу навколо благодійної організації «Сестра милосердя» оповідає про те, як волонтери звинуватили одну із своїх колег у розтраті коштів, зібраних на благодійність – для потреб ВПО та воїнів АТО. Однак журналісти надали можливість висловитися всім сторонам конфлікту та об'єктивно подали інформацію.

Попри те, що коло джерел, які використовували журналісти АТН, не відрізнялося різноманітністю, при висвітленні питань, які були пов'язані з тематикою ВПО, подача інформації була досить глибокою та містила аналітичні матеріали. Сюжет про психологічну реабілітацію дітей ВПО за допомогою спілкування з тваринами в «Екопарку» є прикладом такого підходу. Тим не менш, даний сюжет виглядав винятком на загальному тлі сюжетів АТН, пов'язаних з ВПО, висвітлюючи у позитивному світлі кандидата в депутати Харківської облради, власника «Екопарку».

«ОТБ-новини» є телевізійним продуктом Харківської обласної державної телерадіокомпанії. Протягом жовтня 2015 року сюжети, присвячені тематичі ВПО, були досить регулярними, зосереджені, головним чином, на діяльності органів влади та місцевого самоврядування в наданні допомоги вимушеним переселенцям. Ці сюжети представляли події однобоко, висвітлюючи чиновників за докладанням максимум зусиль для надання ВПО необхідної допомоги. З іншого боку, під час виборчої кампанії матеріали подавалися без явної політичної заангажованості та прихованої реклами.

Інші сюжети про ВПО були новинними, без аналітики. Щоправда, матеріал про ярмарок вакансій для вимушених переселенців, організований Харківським обласним центром зайнятості та БФ «Карітас-Україна» був різнобічним, із заглибленням у проблеми ВПО при працевлаштуванні.

Онлайн-видання Харківщини проявили незаангажованість та об'єктивність. Вони не намагалися зазирнути глибше у складні питання ВПО, залишаючись на рівні продукування новин. Так, в одній із статей ідеться про модульне містечко для переселенців, та про всебічну їм допомогу, але проблема житла не розкрита, тож не зрозуміло чи є, власно кажучи, це проблемою взагалі. ●

